

УДК 339.137.2: 639.2/.3

Л. І. Катан,

д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро
ORCID ID: 0000-0002-8466-0609

О. В. Зубко,

аспірант кафедри менеджменту і права,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро
ORCID ID: 0000-0001-9017-6277

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.13.33

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ РИБНИЦТВА

L. Katan,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

O. Zubko,

postgraduate student of the Department of Management and Law,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro

ECONOMIC NATURE AND COMPOSITION OF AQUACULTURE COMPETITIVENESS

Функціонування підприємств галузі рибництва відбувається в умовах постійної конкуренції, що вимагає підвищеної уваги до економічної суті і складових конкурентоспроможності. З урахуванням потенційних можливостей для розвитку підприємств галузі рибництва в Україні, стратегічної важливості їх для гарантування продовольчої безпеки країни та відродження іміджу України як рибогосподарської держави необхідно створити умови для розвитку і діяльності підприємств галузі рибництва. Саме конкурентоспроможність є однією із головних складових успіху підприємств галузі рибництва на внутрішніх і міжнародних ринках.

Розвиток підприємств галузі рибництва передбачає комплекс екологічних, економічних, фінансових заходів, дії яких буде направлено на забезпечення конкурентоспроможності галузі рибництва. Підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі рибництва дасть змогу забезпечити продовольчу безпеку населення шляхом постачання продукції рибного господарства вітчизняного виробництва на рівні науково обґрунтованих норм споживання, збільшити обсяг товарного виробництва цінних видів риб, забезпечити відповідність комплексного показника конкурентоспроможності вітчизняної продукції рибного господарства міжнародним вимогам, підвищити соціально-економічний рівень життя населення, забезпечити гідні умови оплати праці на підприємствах галузі рибництва.

Таким чином у статті проаналізовано економічну сутність конкурентоспроможності та визначено складові конкурентоспроможності галузі рибництва, розглянуто існуючі підходи до визначення категорії "конкурентоспроможність" і на їх основі сформульовано визначення категорії "конкурентоспроможність галузі рибництва". Визначено рівні управління підприємствами галузі рибництва, на яких передбачається забезпечення конкурентоспроможності підприємств галузі рибництва.

Визначено фактори конкурентоспроможності, які викликають зміну абсолютної і відносної величини витрат на виробництво і реалізацію продукції, а в результаті зміну рівня конкурентоспроможності підприємства галузі рибництва та визначено заходи, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності галузі рибництва.

The functioning of the fish industry enterprises takes place in conditions of constant competition, which requires increased attention to the economic essence and components of competitiveness. Taking into account potential opportunities for the development of enterprises of the fisheries sector in Ukraine, their strategic importance for ensuring the country's food security and the revival of Ukraine's image as a fishing state, it is necessary to create conditions for the development and activity of enterprises of the fisheries sector. It is competitiveness that is one of the key components of the success of fisheries enterprises in the domestic and international markets.

The development of fisheries enterprises involves a set of environmental, economic, financial measures whose action will be aimed at ensuring the competitiveness of the fisheries sector. Increasing the competitiveness of enterprises of the fishing industry will enable to ensure food security of the population by supplying fish products of domestic production

at the level of scientifically substantiated consumption norms, increase the volume of commodity production of valuable fish species, ensure compliance of the complex index of competitiveness of domestic fishery products with international requirements, increase the socio-economic level the life of the population, to provide decent conditions for remuneration for work fishing industry enterprises.

Thus, the article analyzes the economic essence of competitiveness and identifies the components of the competitiveness of the fisheries sector, examines the existing approaches to the definition of the category of "competitiveness" and formulation of the definition of the category "competitiveness of the fisheries sector". The levels of management of enterprises in the fisheries sector are determined, which provides for the competitiveness of enterprises of the fisheries sector.

The factors of competitiveness which cause changes in the absolute and relative value of expenses for production and sales of products are determined, as a result of changes in the level of competitiveness of the enterprise of the fisheries sector and measures that will promote the competitiveness of the fishing industry will be identified.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, рибне господарство, конкурентний потенціал.

Key words: competition, competitiveness, fisheries, competitive potential.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна належить до морських держав, які має вихід у будь-яку точку Світового океану і доступ до його сировинних біоресурсів, протяжність берегової лінії в 2782 км і 1,3 млн га внутрішніх водойм, об'єктивно зумовляють необхідність формування конкурентоспроможного рибного господарства як пріоритетної галузі національної економіки, його підтримку та розвиток з метою зміцнення позицій країни на міжнародній арені, збереження просторової і національної цілісності України. За сучасних умов господарювання всі виробники продукції рибництва перебувають під постійним конкурентним пресингом, тому повсякчас постає питання виживання та розвитку як галузі, так і підприємства. Ринкові умови господарювання вимагають підтримки високого рівня конкурентоспроможності — однієї із головних складових успіху будь-якого підприємства, в тому числі і галузі рибництва. Вивчення складових конкурентоспроможності галузі рибництва є актуальним питанням, оскільки зважаючи на існуючий потенціал для її розвитку на території країни галузь рибництва є перспективною галузю, яка може не тільки забезпечувати внутрішній ринок країни продукцією рибництва, а має й потенціал для виходу на міжнародний ринковий зі своєю продукцією.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вітчизняних і зарубіжних науковців вагомий внесок у розвиток сучасної теорії конкурентоспроможності зробили М. Портер, І. Ансофф, А.П. Градов, В.Л. Дикань, І.Б. Іванов, І.Н. Герчикова, А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, А.Т. Литвиненко, І.В. Смолін, І.В. Балабанова, О.Є. Шишкова, М.І. Книш, І.О. Піддубний, А.І. Піддубна,

Р.А. Фатхутдінов, Б.А. Райзберг та інші, які досліджували проблему конкурентоспроможності підприємств у сфері матеріального виробництва та торгівлі. Разом з тим економічному аспекту досліджень щодо складових конкурентоспроможності та підвищення конкурентоспроможності галузі рибництва, що забезпечує вихід підприємств рибоводного комплексу на стійку ринкову основу поки ще приділяється недостатньо уваги.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження сутності та складових конкурентоспроможності галузі рибництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств галузі рибництва на часі є актуальною проблемою для їх власників, адже в умовах кризи (фінансової, економічної, екологічної) конкурентна боротьба швидко набирає обертів. За умов відсутності постійного моніторингу та аналізу рівня конкурентоспроможного потенціалу, визначення факторів, що унеможливають ріст конкурентоспроможності підприємства, керівники підприємств зменшують можливість підприємства брати участь у конкурентній боротьбі на ринку.

Аналізуючи праці вітчизняних та зарубіжних науковців у контексті визначення економічної сутності категорії "конкурентоспроможність", зауважимо, що А. Сміт пов'язував конкуренцію з парним, без змови, суперництвом, що відбувається між продавцями/покупцями за найбільш вигідні умови продажу товару. Водночас основним методом конкурентної боротьби він уважав зміни цін [5, с. 158].

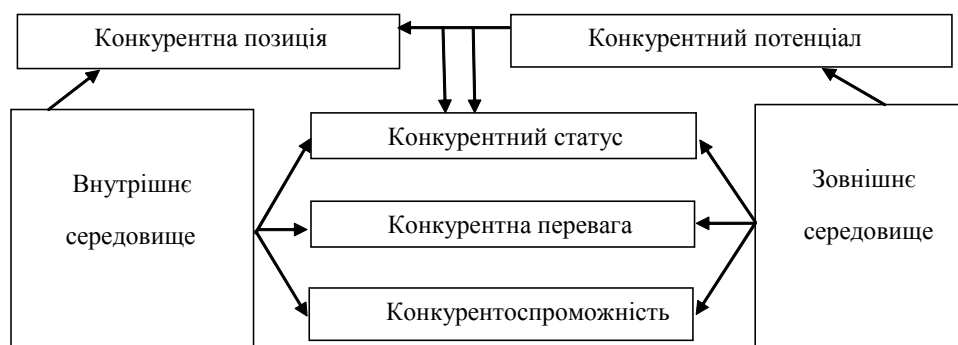

Рис. 1. Загальна схема ієрархії сутності категорії "конкурентоспроможність"

Термін "конкурентоспроможність" застосовується до товарів або продукції, до виробників або надавачів послуг, до регіонів і навіть окремих країн та національних економік. Звичайно, що сутність цього поняття залежновід категорії застосування певним чином диференціюється, проте єдиним є те, що поняття "конкурентоспроможність" відображає здатність об'єкта дослідження ефективно виконувати покладені на нього функції в ринкових конкурентних умовах.

Для того щоб ще краще зрозуміти, що таке конкурентоспроможність підприємств галузі рибництва та конкурентоспроможність продукції галузі рибництва, розглянемо різні підходи до визначення категорії "конкурентоспроможність".

На підставі аналізу економічної літератури залежно від рівня конкуренції можна виокремити декілька підходів до розкриття сутності економічної категорії "конкурентоспроможність".

До першого підходу можна віднести визначення, які розкривають сутність категорії "конкурентоспроможність" на рівні країни або на рівні національної економіки. Саме конкурентоспроможність країни в умовах глобалізації фінансових ринків робить її більш привабливою у середньо- та довгостроковому аспекті для глобальних інвесторів. Відсутність системного бачення власної конкурентоспроможності (або неконкурентоспроможності) у сукупності з відсутністю якої-небудь стратегії по її формуванню обумовлює ризик залишитися інвестиційно непривабливою і неконкурентоспроможною країною [8, с. 112].

До другого підходу можна віднести визначення, які розкривають сутність категорії "конкурентоспроможність" на рівні суб'єкта господарювання. У загальному вигляді під конкурентоспроможністю суб'єкта господарювання розуміють його здатність до ефективно фінансово-господарської діяльності та забезпечення прибутковості за умов конкурентного ринку, тобто здатність забезпечувати випуск і реалізацію конкурентоспроможної продукції та реалізація її за цінами, нижчими ніж у конкурентів [8, ст. 124].

Тобто конкурентоспроможність суб'єкта господарювання є відносним показником і визначається тільки по відношенню до суб'єкта господарювання, які належать до однієї галузі (займаються одним і тим самим видом діяльності) і пропонують (реалізують) аналогічні товари (товари-субститути). Один й той самий суб'єкта господарювання може бути конкурентоспроможним на певному сегменті ринку, а на іншому ні, бути конкурентоспроможним на внутрішньому ринку, а на світовому або його сегменті — ні.

До третього підходу можна віднести погляди вчених, які, розглядаючи економічну категорію конкурентоспроможність суб'єкта господарювання, розкривають її сутність через здатність виробляти конкурентоспроможний товар, продукт, послугу. Вихід на ринок з конкурентоспроможним товаром (послугою) є ключовим моментом у діяльності суб'єкта господарювання з засвоєння ринку та закріплення на ньому. Водночас важливим аспектом у забезпеченні конкурентоспроможності суб'єкта господарювання є систематичне удосконалення продукту (послуги), постійний пошук нових каналів його збуту, нових груп покупців, поліпшення сервісу, активізація реклами [4, с. 105].

В економічній літературі сутність категорії "конкурентоспроможність" також розглядається через такі категорії, як "конкурентна перевага", "конкурентний статус", "конкурентна позиція" та "конкурентний потенціал". З метою визначення інструментів оцінки та обґрунтування методів управління конкурентоспроможністю підприємств галузі рибництва була встановлена ієрархія зазначених понять (рис. 1).

Як видно з рисунка 1, "конкурентна перевага" є базовою складовою конкурентоспроможності суб'єкта конкурентної боротьби, а інші складові — передумовою до її формування в умовах змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах.

Конкурентоспроможність є однією з найважливіших інтегральних характеристик, що використовуються для оцінки ефективності економічної діяльності господарюючих суб'єктів у

тому числі і підприємств галузі рибництва. Саме слово конкурентоспроможність, стосовно будь якого суб'єкту, означає здатність цього суб'єкта (потенційну і / або реальну) витримати конкуренцію [3, с. 91].

Забезпечення конкурентоспроможності підприємств галузі рибництва передбачає три рівні: оперативний, тактичний і стратегічний.

На оперативному рівні забезпечення конкурентоспроможності означає забезпечення конкурентоспроможності продукції. Критерієм конкурентоспроможності в цьому випадку є показник конкурентоспроможності продукції галузі рибництва.

На тактичному рівні конкурентоспроможність характеризується загальним станом підприємства. Критерієм конкурентоспроможності в даному випадку є комплексний показник стану підприємств галузі рибництва.

На стратегічному рівні забезпечення конкурентоспроможності означає забезпечення інвестиційної привабливості підприємств галузі рибництва. Критерієм конкурентоспроможності в даному випадку є зростання вартості підприємств галузі рибництва [4, с. 108].

Конкурентоспроможність підприємства в самому широкому сенсі можна визначити як здатність до досягнення власних цілей в умовах протидії конкурентів. Цілі, як правило, мають тимчасову прив'язку. Тому можна сказати, що конкурентоспроможність підприємства визначається його здатністю вести успішну (відносно поставлених цілей) діяльність в умовах конкуренції протягом певного часу.

Конкурентоспроможність підприємства як характеристика оцінки кінцевих результатів діяльності підприємства на ринку є показником відносним, де базою для порівняння виступають аналогічні показники, які використовуються для оцінки конкурентоспроможності підприємств-конкурентів.

Конкурентоспроможність підприємства є категорією динамічною. Її зміна в часі обумовлено як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, значна частина яких може розглядатися в якості керованих параметрів.

На конкурентоспроможність галузі рибництва впливає ряд факторів, які називають факторами конкурентоспроможності. Фактори конкурентоспроможності — це ті явища і процеси виробничо-господарської діяльності підприємства і соціально-економічного життя суспільства, які викликають зміну абсолютної і відносної величини витрат на виробництво і реалізацію продукції, а в результаті зміну рівня конкурентоспроможності самого підприємства галузі рибництва. Фактори можуть впливати як у бік підвищення конкурентоспроможності галузі рибництва, так і в бік зменшення. Фактори визначають за-

соби і способи використання резервів конкурентоспроможності. Отримання конкурентної переваги на основі факторів залежить від того, наскільки ефективно вони використовуються і де, в якій галузі вони застосовуються [9, с. 152].

Фактори конкурентоспроможності галузі рибництва можна поділити на зовнішні, прояв яких в малому ступені залежить від суб'єкта господарювання, і внутрішні, майже цілком визначаються керівництвом суб'єкта господарювання.

Зовнішні фактори конкурентоспроможності галузі рибництва:

- державна політика щодо експорту та імпорту продукції галузі рибництва;
 - рівень економічного розвитку країни;
 - державна економічна політика в країнах-експортерах й імпортерах продукції рибництва;
 - ефективність функціонування ринків капіталу та якість фінансових послуг;
 - рівень розвитку інфраструктури в країні;
 - розвиток науково-технологічного потенціалу;
 - наявність і рівень кваліфікації трудових ресурсів;
 - амортизаційна податкова та фінансово-кредитна політика, включаючи різні державні та міждержавні дотації та субсидії;
 - митна політика і пов'язані з нею імпорتنі мита, квоти;
 - система державного страхування;
 - участь у міжнародному поділі праці, розробці фінансування національних програм щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства;
 - державна система стандартизації та сертифікації продукції рибництва і систем її створення;
 - державний нагляд і контроль за дотриманням обов'язкових вимог стандартів, правил обов'язкової сертифікації продукції рибництва;
 - правовий захист інтересів споживача;
 - основні характеристики ринку його тип і ємність, наявність і можливості конкурентів;
 - діяльність громадських та недержавних інститутів.
- Внутрішні фактори:
- виробнича і організаційна структури підприємств галузі рибництва;
 - технології;
 - облік і регулювання виробничих процесів;
 - рівень кваліфікації персоналу;
 - якість менеджменту;
 - інформаційна та нормативно-методична база управління;
 - обладнання;
 - функціонування системи управління якістю;
 - рівень стратегічного управління;
 - масштаби застосування аутсорсингу;

- розвиненість збутової (дилерської) мережі;
- ступінь захищеності конфіденційної інформації (безпека системи інформаційного забезпечення);
- масштаби застосування сучасних інформаційних технологій;
- орієнтація на економіку, засновану на використанні знань (економіка знань);
- регулярність залучення інвестицій у розвиток виробництва;
- масштаби використання досягнень науково-технічного прогресу;
- репутація (гудвіл) підприємства;
- мотивація персоналу на підвищення якості товару;
- найбільш суттєві стратегічні конкурентні переваги;
- ефективна конкурентна стратегія;
- вартість підприємства (бізнесу), що відображає його інвестиційну привабливість.

Можливості безпосереднього впливу підприємств галузі рибництва на фактори зовнішнього середовища досить обмежені, оскільки вони переважно діють об'єктивно по відношенню до підприємства. Реальні можливості забезпечення конкурентоспроможності підприємства знаходяться в сфері факторів внутрішнього середовища. Однак впливати на ці фактори можна з різним ступенем ефективності. Так, як правило, значних капіталовкладень і тривалого терміну окупності вимагають інноваційні зміни техніко-технологічних умов роботи. Однак слід зазначити, що при існуючому в світі високому рівні розвитку науково-технічного прогресу виробничий потенціал підприємств, який складає значну частину економічного потенціалу, практично визначається використовуваними у виробництві сучасними технологіями [3, с. 64].

Застосовані на підприємстві технології формують вимоги до кількісного та якісного складу основних виробничих фондів, системи комунікацій, складу і кваліфікації персоналу, використовуваних природних ресурсів (водойм країни), системи обробки інформації. У свою чергу зазначені вимоги визначають виробничу потужність підприємств галузі рибництва, кількість і якість оборотних коштів, необхідних для реалізації виробничого процесу.

Проте для забезпечення конкурентоспроможності галузі рибництва при всій важливості створення сучасних техніко-технологічних умов виробництва необхідно також приділяти увагу формуванню адекватної таким умовам системи менеджменту на підприємстві. Тому серед внутрішніх чинників конкурентоспроможності організації найважливішу роль відіграє рівень якості управління організацією, тобто рівень підготовки менеджерів, вміння правильно вести

ділові операції в умовах постійних змін на ринку. Ці фактори вважають ключовими у визначенні конкурентоспроможності організації на ринку [8, с. 35].

Нинішній стан підприємств галузі рибництва ні за рівнем інтенсифікації, ні по техніко-економічному стану рибоводів не відповідає не тільки потенційним можливостям, а й сучасним досягненням науки і техніки. Тому нині найбільш важливим процесом в аквакультурі є освоєння різними господарствами методів ринкової економіки. Змінені умови їх економічної діяльності зумовлюють необхідність розробки нових підходів до проблем економічного розвитку, поліпшення управління, підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності вирощуваної риби, освоєння сучасних ресурсозберігаючих технологій.

Вивчення специфіки роботи підприємств галузі рибництва показує, що одним з потужних резервів збільшення обсягів виробництва цінної продукції в Україні є забезпечення в найближчі роки різкого підвищення рибопродуктивності внутрішніх водойм за рахунок розширення масштабів і поліпшення якості рибоводно-меліоративних робіт, створення сприятливих умов для відтворення аборигенних видів риб, а також збільшення випуску в них рослиноїдних та інших цінних видів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, конкурентоспроможність галузі рибництва — це її здатність, яка є комплексною порівняльною характеристикою, що відображає рівень переваги сукупності макро- і мікропоказників її діяльності, що обумовлюють успіх суб'єкта господарювання на певному сегменті ринку за певний проміжок часу відносно сукупності показників конкурентів.

Всі складові конкурентоспроможності галузі рибництва доцільно поділити на два блоки: організаційні складові та економічні складові. Групу організаційних складових створюють організація системи створення та освоєння нової продукції, організація виробничого процесу, організація діяльності виробничої інфраструктури підприємства, організація забезпечення та контролю якості продукції, організація праці на підприємстві, організація комерційної діяльності підприємства. До економічних складових відносять персонал підприємства і продуктивність праці (кадрові ресурси), виробничі можливості та виробничий потенціал підприємства, рівень науково-інноваційної діяльності підприємства, основні результати діяльності підприємства.

Для того щоб підвищити конкурентоспроможність галузі рибництва, потрібні збалансовані дії та заходи з боку держави: зменшення податкового тиску через запровадження спе-

ціальних режимів та механізмів непрямого оподаткування; формування цінового, кредитного механізму і митної політики з урахуванням специфіки рибного господарства; створення сприятливих і стабільних умов для залучення інвестицій у сферу рибного господарства; визначення окремих ланок і напрямів рибогосподарської діяльності, які потребують дотування та надання субсидій з боку держави; оптимізація товарної номенклатури з урахуванням попиту споживачів, стимулювання просування вітчизняної рибної продукції на внутрішній і зовнішній ринок за рахунок розширення асортименту та поліпшення якості, що в цілому забезпечуватиме високий рівень споживання й сприятиме належній якості харчування населення.

Література:

1. Голубко Є.В. Суть та зміст конкурентоспроможності підприємства / Є.В. Голубко. — Харків: НТУ "ХПІ", 2011. — 1 с.
2. Іванов Ю.Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: [моногр.] / Ю.Б. Іванов, П.А. Орлов, О.Ю. Іванова. — Харків: ІНЖЕК, 2008. — 352 с.
3. Павлова В.А. Фактори, що формують конкурентоспроможність / В.А. Павлова // Європейський вибір України: проблеми теорії та практики реалізації: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. — Д.: Вид-во ДУЕП. — 2003. — С. 76—78.
4. Портер М. Международная конкуренция. Пер. с англ. — М.: Международные отношения, 1993. — 896 с.
5. Сиваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації): навч. посібник. — К.: ЦУЛ, 2003. — 186 с.
6. Скударь Г. М. Управление конкурентоспособностью крупного АО: проблемы и решения / Г.М. Скударь. — К.: Наук. думка, 1999. — 496 с.
7. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. — М.: Маркетинг, 2002. — 892 с.
8. Шарило Ю.Є. Державне регулювання аквакультури у контексті світового досвіду / Ю.Є. Шарило, К.О. Рибальченко // Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції "Наука і інновації-2014", Наука і інновації 07-15 жовтня 2014 г. Польща, Przemysl, 07—15 października, 2014. — V. 3. — Ekonomiczne nauki: Przemysl. Nauka i studia. — 2014. — С. 90—92.
9. Шепелев С.С. Підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства через призму впливу зростаючого глобального ринку / С.С. Шепелев // Наук. Вісн. Полісся. — 2016. — № 3 (7). — С. 76—83.
10. Шепелев С.С. Раціональне використання водних біоресурсів у рамках Спільної рибно-промислової політики ЄС / С.С. Шепелев //

Наук. вісн. Міжнар. гуманітарного ун-ту. Серія: "Економіка і менеджмент". — 2015. — № 11. — С. 89—92.

References:

1. Golubko, Ye.V. (2011), Sut' ta zmist konkurentospromozhnosti pidpriemstva [The essence and content of the company's competitiveness], NTU "KhPI", Kharkiv, Ukraine.
 2. Ivanov, Yu.B. Orlov, P.A. and Ivanov, O.Yu. (2008), Konkurentni perevahy pidpriemstva: otsinka, formuvannia ta rozvytok [Competitive advantages of the enterprise: assessment, formation and development], INZHEK, Kharkiv, Ukraine.
 3. Pavlova, V.A. (2003), "Factors that shape competitiveness", Yevropejs'kyj vybir Ukrainy: problemy teorii ta praktyky realizatsii: Materialy mizhn. nauk.-prakt. konf. [European Choice of Ukraine: The Problems of the Theory and Practice of Realization: Materials International. sci. pract. conf.], View of DUEP, Doneck, Ukraine, pp. 76—78.
 4. Porter, M. (1993), Mezhdunarodnaia konkurentsia [International competition], International relations, Moscow, Russia.
 5. Sivachenko, I.U. (2003), Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu pidpriemstva (orhanizatsii): Navch. posibnyk [Management of International Competitiveness of an Enterprise (organization): Teaching. manual], ZUL, Kyiv, Ukraine.
 6. Scudar, G. M. (1999), Upravlenye konkurentospособnost'iu krupnogo AO: problemy y resheniya [Management of the Competitiveness of Large AO: Problems and Solutions], Science. thought, Kyiv, Ukraine.
 7. Fatkudinov, R. A. (2002), Konkurentospособnost' orhanyzatsyy v usloviakh kryzysa: ekonomika, marketynh, menedzhment [Competitiveness of organization in the conditions of crisis: economy, marketing, management], Marketing, Moscow, Russia.
 8. Sharilo, Yu.E. and Rybalchenko, K.O. (2014), "State regulation of aquaculture in the context of world experience", Materialy X mezinarnodni vedecko-prakticka konference "Nauka i inowacja-2014", [Materials X conference "Science and innovation-2014"], Poland, Przemysl, Economics of Science: Przemysl. Nauka i studia, pp. 90—92.
 9. Shepelev, S.S. (2016), "Increasing the level of competitiveness of the fish industry through the prism of the impact of the growing global market", Science. Visn Polissya, vol. 3 (7), pp. 76—83.
 10. Shepelev, S.S. (2015), "Management of water bioresources within the framework of the Common Fisheries Policy of the EU", Science. wisn International humanitarian un. Series: "Economics and Management", vol. 11, pp. 89—92.
- Стаття надійшла до редакції 04.07.2019 р.